

שמיני עצרת - שמחת תורה - וזאת הברכה הרב משה ליב הכהן הלבפשט

שמיני עצרת

"שבעת ימים תקריבו אשה לה', ביום השמיני מקרא קדש יהיה לכם, והקרבתם אשה לה', עצרת היא, כל מלאכת עבודה לא תעשו" (ויקרא כג, לו)

"עצרת היא" - עצרתי אתכם אצלי כמלך שזימן את בניו לסעודה לכך וכך ימים, כיון שהגיע זמן להפטר, אמר, בני, בבקשה מכם עכבו עמי עוד יום אחד, קשה עלי פרידתכם (רש"י).

"עצרת היא" - משל למלך שבאו בניו להקביל פניו. פעם ראשונה אמר להם: מתי תחזרו לי, אמרו לו: לחמישים יום, פטרם לשלום. שניה אמר להם: מתי תחזרו, אמרו לו: לד' חודשים, פטרם לשלום. בשלישית אמרו לו: לא נוכל לחזור עד לאחר שבעה חודשים, אמר להם: אם כן בבקשה מכם תתעכבו עמי עוד יום אחד כדי שאֶשָׁבַע בראייתכם מאחר שתאחרו כל כך. לפיכך אין עצרת לישראל בפסח לפי שחוזרים בשבועות, ולא בשבועות לפי שחוזרים בסוכות, אבל בסוכות שאין חוזרים עד הפסח מפני הגשמים – הקדוש ברוך הוא מעצרן יום אחד (חזקוני).

"ביום השמיני עצרת תהיה לכם כל מלאכת עבודה לא תעשו. והקרבתם עולה אשה ריח ניחח לה' פר אחד איל אחד כבשים בני שנה שבעה תמימים" (במדבר כט, לה-לו)

אמר רבי אלעזר, הני שבעים פרים [פרי החג שבעים הם חוץ משל שמיני, כנגד שבעים אומות לכפר עליהם, שירדו גשמים בכל העולם, לפי שנידונין בחג על המים] כנגד מי, כנגד שבעים אומות, פר יחידי [של שמיני] למה, כנגד אומה יחידה. משל למלך בשר ודם שאמר לעבדיו עשו לי סעודה גדולה, ליום אחרון אמר לאוהבו עשה

לי סעודה קטנה כדי שאהנה ממך [אין לי הנייה וקורת רוח בשל אלו אלא בשלך]. אמר רבי יוחנן אוי להם לעובדי כוכבים שאבדו ואין יודעין מה שאבדו, בזמן שבית המקדש קיים מזבח מכפר עליהן, ועכשיו מי מכפר עליהן (סוכה נה: ורש"י).

חכמינו זכרונם לברכה בדרשותיהם מסבירים לנו את מהות החג המיוחד שמיני עצרת, זה הוא חג שנועד כל כולו להמחיש לנו את גודל אהבתו של הקדוש ברוך הוא אלינו כאהבת אב לבניו וכאהבת המלך לאוהבו.

שמחת תורה

מקורות לשמחת תורה

זוהר פרשת פנחס דף קנו ע"ב: וביום השמיני עצרת פר אחד איל אחד, הא אוקמוה מארי מתניתין, למלכא דזמין אושפיזין, לבתר דשלח לון, אמר לאלין בני ביתא דיליה, אנא ואתון נעביד סעודה קטנה. ומאי עצרת. כמה דאתא אמר, (שמואל א ט, יז) זה יעצור בעמי, ולית עצר אלא מלכות. מסטרא דשכינתא עלאה, עביד סעודתא רברבא, ומסטרא דמלכותא, סעודתא זעירא. ונוהגין למעבד ישראל עמה חדוה, ואתקריאת שמחת תורה. ומעטרן לספר תורה בכתר דיליה, רמז ספר תורה לתפארת, שכינתא עטרת תפארת.

זוהר מתורגם: וביום השמיני עצרת, פר אחד איל אחד. הרי פרשוהו בעלי המשנה, למלך שזמן אורחים, לאחר ששלח אותם, אמר לאלו בני ביתו: אני ואתם נעשה סעודה קטנה. ומה עצרת? כמו שנאמר (שמואל א ט, יז) זה יעצור בעמי, ואין עצר אלא מלכות. מצד השכינה העליונה עושה סעודה גדולה, ומצד המלכות סעודה קטנה. ונוהגין לעשות ישראל עמה שמחה, ונקראת שמחת תורה. ומעטרים לספר תורה בכתר שלו, רמז ספר תורה לתפארת, השכינה - עטרת תפארת.

מחזור ויטרי (הלכות לולב סימן שפה) יום תשיעי ספק שמיני, קורין וזאת הברכה, כדי לסמוך שמחת התורה שזכו לסיימה לשמחת החג. שכן נכפלה שמחה במקרא בשמיני עצרת, לפי ששמחת החג מרובה. ועוד כדי לסמוך ברכת המלך לברכת משה. שביום טוב האחרון היתה ברכת המלך כמו שאמרו חכמים שהוא חלוק מן החג

שזקוק לברכה בפני עצמה.

ספר המנהגים לרבי יצחק אייזיק מטירנא, (מנהג של שמחת תורה, הגהות ס"ק ז) למה נקרא שמחת תורה? על שם שבשעה שלומדים ישראל את התורה, הולך השטן לפני הקדוש ברוך הוא לקטר עליהם, ואומר, ישראל לומדים תורה ואין מסיימים אותה. ומיד כשמסיימים אותה אומר לו הקדוש ברוך הוא הלא סיימוה. והוא משיב, אף על פי שסיימוה אין מתחילין אותה. וכשמתחילין אותה על ידי חתן בראשית, משיב הקדוש ברוך הוא הלא התחילוה. נמצא שאין יכול לקטר, על שם זה נקרא שמחת תורה. וגם רגילין לעשות סעודות ושמחות לכבוד התורה.

רבי דון יצחק אברבנאל, (דברים לא, ט), וכבר ראיתי כתוב שבכל שנה ושנה היה הכהן גדול או הנביא או השופט וגדול הדור קורא בחג הסוכות חלק מן התורה, ושהיה משלים ספר בראשית ואלה שמות ויקרא ובמדבר סיני בשש שנים, ובשנה השביעית שנת השמיטה בחג היה קורא המלך ספר אלה הדברים, שבכל שנה ושנה ברגל בחג קריאת התורה בסדר, ובשנה ההיא השביעית היה המלך מסיים התורה באופן ההוא, ושמכאן נשאר המנהג בימינו שביום השמיני חג העצרת האחרון נקראים יום שמחת תורה, שבו ביום אנו משלימים את התורה. עומד הגדול שבקהל ומסיים אותה, והוא בעצמו קורא מבלי תורגמן פרשת וזאת הברכה, לדמיון מעשה המלך בזמן ההוא..

שמחת תורה בכל שנה או אחת לשלוש שנים

המנהג היחיד המוכר בימינו הוא שחוגגים את שמחת תורה בחג שמיני עצרת בכל שנה ושנה, בחוץ לארץ ביום טוב השני של שמיני עצרת, ובארץ ישראל ביום טוב הראשון והיחיד של שמיני עצרת, וכפי שנראה היו בזה מנהגים שונים בדורות עברו.

בני מערבא מסקי לדאורייתא בתלת שנין - מסיימין חמשה חומשין פעם אחת לשלוש שנים ולא בכל שנה כמו שאנו עושין (מגילה כט: ורש"י). הגמרא מציינת שבני ארץ ישראל סיימו את מחזור קריאת התורה רק אחת לשלוש שנים, וכפועל יוצא מכך הם כנראה גם חגגו את שמחת תורה רק אחת לשלוש שנים.

ר' בנימין מטודלה שבספרד מתאר בספרו מסעות בנימין צ"ט, את

מנהגי שמחת תורה של יהודי ארץ ישראל ויהודי בבל בהם נפגש בביקורו במצרים: ושם (בקהיר) שני בתי כנסיות, אחת לאנשי ארץ ישראל ואחת לאנשי בבל 'כניסה אל עראקיינ', ואינן נוהגים כולם מנהג אחד בפרשיות ובסדרים של תורה, כי אנשי בבל נוהגים לקרות בכל שבוע פרשה, כמו שעושין בספרד, ובכל שנה ושנה מסיימים את התורה, ואנשי ארץ ישראל אינם נוהגים כך, אבל עושים מכל פרשה ג' סדרים ומסיימים את התורה לסוף ג' שנים, ויש ביניהם מנהג ותקנה להתחבר כולן ולהתפלל ביחד ביום שמחת תורה וביום מתן תורה.

המהרש"ל מביא בסוף ספרו "ים של שלמה" על מסכת בבא קמא, רשימה של כל חילוקי הדינים בין בני ארץ ישראל ובין בני בבל. באות מח הוא מציין את מנהג שמחת תורה: בני בבל עושין שמחת תורה בכל שנה ושנה בחג הסוכות, ובכל מדינה ומדינה ובכל עיר ועיר קורין בפרשה אחת. בני ארץ ישראל אין עושין שמחת תורה אלא לשלוש שנים ומחצה וביום שישלמוהו הפרשה שקורין בפלך זה אין קורין בזה.

המנהג הפשוט בכל ישראל שמשלימין את התורה בשנה אחת. מתחילין בשבת שאחר חג הסוכות וקורין בסדר בראשית. בשניה אלה תולדות נח. בשלישית ויאמר י"י אל אברם. וקורין והולכין על הסדר עד שגומרין התורה בחג הסוכות. ויש מי שמשלים את התורה בשלוש שנים ואינו מנהג פשוט (רמב"ם הלכות תפילה וברכת כהנים יג, א).

מנהגי שמחת תורה

ספר האשכול (בסוף הלכות סוכה, דף קע"ג ע"ב), ואמור בהגדה (שיר השירים רבה א, ט), ויקץ שלמה והנה חלום, ויבא ירושלים ויעמוד לפני ויקץ שלמה והנה חלום ויבוא ירושלים ויעמד לפני ארון ברית ה' ויעל עלות ויעש שלמים ויעש משתה לכל עבדיו, אמר רבי אלעזר, מכאן שעושין סעודה לגמרה של תורה. שהרי שלמה כשאמר לו הקדוש ברוך הוא, הנה נתתי לך לב חכם ונבון אשר כמוך לא היה לפניך ואחריך לא יקום כמוך (מלכים-א, ג, יב), וכתוב ויקץ שלמה והנה חלום, שמיד היה שומע העופות מצפצפים, והיה מבין לשונם, ומיד עשה משתה לכל עבדיו, הא למדת שעושין סעודה לגמרה של תורה, לכך עושין סעודות גדולות ותענוגים גדולים ביום שמחת תורה לכבוד סיום התורה.

טור (אורח חיים סימן תרסט) ...וקורין אותו שמחת תורה לפי שמסיימין בו התורה וראוי לשמוח בסיומה. ורגילין להתחיל מיד בראשית כדי שלא יהא פתחון פה לשטן לקטרג לומר כבר סיימו אותה ואינם רוצים לקרותה עוד. ומרבין בפיוטים כמו אשר בגלל אבות. ויש מקומות שמוציאין כל הספרים ואומרים על כל אחד ואחד פיוט, כל מקום לפי מנהגו. ונוהגין באשכנז שהמסיים והמתחיל נודרין נדבות וקוראין לכל מרעיהן ועושין משתה ושמחה ויום טוב לסיימה של תורה ולהתחלתה...

רמ"א (אורח חיים סימן תרסט) סדר יום שמחת תורה. וקורין יום טוב האחרון שמחת תורה, לפי ששמחין ועושין בו סעודת משתה לגמרה של תורה... ועוד נהגו במדינות אלו להוציא בשמחת תורה ערבית ושחרית כל ספרי תורה שבהיכל, ואומרים זמירות ותשבחות, וכל מקום לפי מנהגו. ועוד נהגו להקיף עם ספרי התורה הבימה שבבית הכנסת כמו שמקיפים עם הלולב. והכל משום שמחה. ונהגו עוד להרבות הקרואים לספר תורה, וקורים פרשה אחת הרבה פעמים, ואין איסור בדבר. עוד נהגו לקרות כל הנערים לספר תורה וקורים להם פרשת המלאך הגואל...

משנה ברורה (ס"ק יא), משום שמחה. כתב מהרי"ק בשם רב האי גאון. בשורש ט: יום זה רגילים אצלנו לרקד בו אפילו כמה זקנים בשעה שאומרים קילוסים לתורה וכו'. ולכן יש להתאמץ בזה לרקד ולזמר לכבוד התורה, כמו שכתוב גבי דוד המלך עליו השלום "מפזז ומכרכר בכל עוז לפני ד'", וכן כתבו משם האר"י ז"ל, והעידו על האר"י ז"ל שאמר, שהמעלה העליונה שהשיג באה לו על ידי שהיה משמח בכל עוז בשמחה של מצוה, וגם על הגר"א ז"ל כתבו שהיה מרקד לפני הספר תורה בכל כחו.

שמחת התורה במחיצת החפץ חיים

באחד מלילות שמחת תורה בשנות חייו האחרונות, בא החפץ חיים כדרכו לישיבה להשתתף בהקפות ולשמוח עם תלמידיו בשמחת התורה. בית הישיבה המה כולו משמחה וריקודים לכבוד התורה, פני החפץ חיים הבהיקו באור עילאי וחדוות ה' היתה נסוכה עליהם. תלמידיו החביבים התרכזו מסביב לו והוא השמיע בפניהם מדי פעם בפעם אמרות ופנינים יקרות בתור פירושים וחיידושים על פסוקי סדר ההקפות. שמחתם של התלמידים, כשהם מרקדים עם ספרי

התורה בידיהם, השתפכה עד כלות הנפש, ובשאון השירה והזמרה דומה היה כי המרקדים נישאים עם ספרי התורה שבזרועותיהם לשמי מעלה, חובקים זרועות עולם ושטים בין בני מרום.

לפתע התחיל מישהו מפזם את הניגון הידוע בישיבות: "צדיק כתמר יפרח" ומיד הקיפה ההתלהבות את כל בני הישיבה, וכולם החרו החזיקו אחרי המנגן, בשוררם בהתרוממות עילאית, כשפניהם מופנים אל רבם הגדול והקדוש, **צדיק כתמר, כתמר יפרח...**

פני החפץ חיים חוורו ובידו הימנית הליט את פניו כלקריאת שמע... הקרובים אליו שמעוהו לוחש, כמדבר אל עצמו: "עלי בכל זאת להמתין עד סוף ההקפות... בשביל כבוד התורה כדאי לסבול בזיון..."

(החפץ חיים חייו ופעלו, הרב מ.מ. ישר, עמ' תתקכב)

מעניין לציין שתיאור חג השבועות, חג מתן תורה, בישיבת ראדין במחיצתו של החפץ חיים, דומה גם הוא לאופן בו חוגגים את שמחת תורה בעולם הישיבות בימינו:

בערב שבועות היו מסלקים את הספסלים ומסדרים אותם ליד הקירות, ספסל על גבי ספסל והעמודים על גביהם, ומרכזו של אולם הישיבה הגדול נשאר פנוי, כדי לאפשר לכל לצהול ולרקוד ללא מפריע. חלל האויר נתמלא נעימות והדי נגינה שונים, הניגונים, כמנגניהם, עברו מעין תהליך של קיבוץ גלויות. כאן נתמזגו מדוי גלות עם פעמי גאולה, כיסופים למשיח ובטחון, יאוש ותקוה, עצבות ושמחה וכן הלאה. הפרוש הקווקזי על דבקותו המזרחית, האוקראיני בצערו ורוחב לבו, הבסרבי על נפתוליו הוואלכיים, בהעפלתו למרומים, הרוסי בגילוי לבו הוולגאי וישוב דעתו העקשני, הגרמני ברצינותו ודייקנותו, הפולני בשמחתו החסידית והתפשטות הגשמיות, החב"די בפנימיות-פנימיותו והתפעלותו מהעולמות העליונים, הליטאי בתוגתו, פשטותו וקרירותו, כל הקולות יחד מצאו את ביטויים בקצב של הרמוניה אחת נלבבה וערבה, שהלהיבה את כולם ורוממתם לעולמות אחרים.

השמחה היתה עד אין לשער. החפץ חיים היה עומד מרחוק ומתבונן, ופניו היו נוהרים משמחה. רקד כח וכל. רקדו התלמידים עם ראשי הישיבה והשתעשעו יחד – כולם פרט לחפץ חיים. להצעת מקורביו שיצטרף לריקוד, השיב החפץ חיים: "לא, כיצד אהין?"

לרקוד בישיבה אינני ראוי"...

ביום טוב אחד, כשהקהל שקוע היה בגילופין, הגביהו בחורים את ראשי הישיבה למעלה. ברם, איש לא ההין לנהוג כך גם כלפי החפץ חיים, מלבד בחור אחד שתפסו והגביהו כלפי מעלה, אך הצדיק בחל בזאת והקפיד מאוד על כך וכמעט שהתרעם על אותו בחור. כעבור רגע ניגש אל הבחור ובפייסו אותו העיר: "הלא תבין לרוחי, אל לו לאדם להרשות שירוממוהו למעלה מכפי שהוא באמת..."

השנינות החריפה והכשרונות הברוכים, שניחנו בהם רבים מבני הישיבה, הוסיפו רבות לססגוניותה של חג השבועות המקורית. התייצב, למשל, פעם על הבימה בחור אחד, נואם נלהב, מנדל גולדברג מבריסק, ו"מחה" נגד מנהל הישיבה, הגאון הצדיק ר' צבי לוינסון, על שזה האחרון אינו מרחיק ראות במדה הדרושה, שכן בתור מנהל עליו להתחשב באיכות יותר מאשר בכמות... "היות ועל תלמידיה לשעבר של ישיבת רדין נמנים ראשי ישיבות כה מפורסמים כגאונים ר' איסר זלמן מלצר (סלוצק - ירושלים), ר' ברוך הורביץ (אלקוסט - סלבודקה), ר' אלחנן וסרמן (ברנוביץ), ר' אליעזר יהודה פינקל (מיר), ר' יוסף כהנמן (פוניבז'), ר' פסח פרוסקין (קוברין) ועוד. כל אלה מעמידים מדי שנה בשנה עשרות תלמידים ושולחים אותם ללמוד ברדין. תלמידיהם אף הם יעמידו בעתיד תלמידים, ותלמידים אלה שוב יעמידו תלמידים נוספים. וכי סבור הנך רבי – פנה ישירות אל ר' צבי – שאני מנדל סופי להיות קטלא קניא (קוצץ קנים), חלילה? אף אני עתיד להמציא לך תלמידים... אמור מעתה, שכאן אין רוקדים מאות, אלא אלפי אלפים של תלמידים, אם לא בפועל הרי בכח. הגע איפוא בעצמך, רבי, אלפים כה רבים של תלמידים דים בקורטוב זה של משקה וקינחו?"

הכל צחקו וזיכו את הנואם בתשואות, ור' צבי השיב מיד בחיוך של קורת רוח: "הכן נא תחילה, מנדל, את התלמידים, ואני מצדי כבר אשתדל להכין את המשקה". – ושוב שמחו וצהלו.

(החפץ חיים חייו ופעלו, הרב מ.מ. ישר, עמ' רצ)

זאת הברכה – יורו משפטיך ליעקב

"יורו משפטיך ליעקב ותורתך לישראל ישימו קטורה

באפך וכליל על מזבחך" (דברים לג, י')

אמר רבא לא משכחת צורבא מרבנן דמורי [שמורה הוראות בישראל] אלא דאתי משבט לוי או משבט יששכר, לוי דכתיב (דברים לג, י) "יורו משפטיך ליעקב", יששכר דכתיב (דברי הימים א יב, לג) "ומבני יששכר יודעי בינה לעתים לדעת מה יעשה ישראל", ואימא יהודה נמי דכתיב (תהלים ס, ט) "יהודה מחוקקי", אסוקי שמעתא אליבא דהילכתא [להורות כדת וכהלכה] קאמינא (יומא כו. ורש"י).

רבא לומד מפסוקי התורה שאין למצוא תלמיד חכם שמורה הוראות בישראל להורות כדת וכהלכה אלא משבט לוי או משבט יששכר. היתכן? איך אפשר להבין את דבריו? ודאי שזכינו לראות אף בדורות האחרונים גדולי עולם משבט לוי שהורו הוראות בישראל כדת וכהלכה, דוגמת הכהן הגדול מאחיו מרן החפץ חיים זכותו תגן עלינו, אבל לומר שאין למצוא כזה תלמיד חכם משבטים אחרים כולל שבט יהודה? האם זה עומד במבחן המציאות? הרי אנו רואים לאורך כל הדורות גדולי עולם רבים וטובים שאינם משבט לוי וכנראה שגם אינם משבט יששכר, והם מורים הוראות בישראל כדת וכהלכה! דברי רבא לכאורה גם סותרים את דברי חז"ל (יומא עב: רמב"ם הלכות תלמוד תורה ג, א) שכתר תורה הרי הוא מונח ועומד ומוכן לכל, שנאמר (דברים לג, ד) "מורשה קהילת יעקב", כל מי שירצה, יבוא ויטול.

יהודה מחוקקי. יש מקשה אמאי לא מייתי מדכתיב בתורה דכתיב לא יסור שבט מיהודה ומחוקק מבין רגליו (בראשית מט) וי"ל דהיא בברכה הוא דכתיב אבל מהאי קרא מייתי שכך היה שביהודה יש מחוקקים (תוס' יומא כו.).

ואימא יהודה נמי דכתיב יהודה מחוקקי כו'. כתבו בתוס' יש מקשים אמאי לא מייתי מדכתיב בתורה ומחוקק מבין רגליו וי"ל דהוא בברכה הוא דכתיב כו' עכ"ל והוא דחוק דנהי דבברכה

הוא דכתיב וכי לא נתקיימה ברכת יעקב ח"ו ונראה ליישב
דהוא קרא לא יסור שבט מיהודה ומחוקק גו' על הממונים מפי
המלך משתעי כדאמרי' פ"ק דסנהדרין לא יסור שבט גו' אלו
ראשי גליות שבבבל ומחוקק גו' אלו נשיאים שבא"י משא"כ בלוי
דכתיב יורו משפטיך גו' וכן ביודעי בינה גו' דמשמע שהם
ממונים מפי הקב"ה וכן יהודה מחוקקי דכינאי היו"ד מורה על
שממונה מפי הקב"ה ומשני דאע"ג דיהודה נמי ממונה על כך
מפי הקב"ה מ"מ לא סלקא ליה שמעתתא אליבא דהלכתא והא
דאמרי' פרק חלק דהלכה כדוד בכ"מ וה"נ בעירוובין דוד דגלי
מסכת כו' היינו איהו גופיה שהיה מלך אבל שאר אינשי משבט
יהודה גם שהיו חכמים לא זכו להיות הלכה כמותם משא"כ
בשבט לוי ויששכר שחכמים שבהם מורים הוראות אליבא
דהלכתא וק"ל (מהרש"א).

לא משכחת צורבא מרבנן דמורה, אלא דאתי משבט לוי או
משבט יששכר. קשה והא הוה יהושע שעמד במקום משה רבינו
ע"ה, והא הוה עתניאל בן קנז שלימד תורה הרבה והחזיר שבע
מאות הלכות שנשתכחו באבלו של משה רבינו ע"ה והודו לו
בהם שכיון להלכה, וכן כמה שופטים ונביאים משאר שבטים
שהיו שלימדו תורה לישראל והורו חוקים ומשפטים טובים, וכן
מצינו דהלכה כהלל והוא היה משבט יאודה וכן כמה תנאים. ועל
כל זה לא שייך תירוץ מהרש"א ז"ל שכתב שאני דוד המלך ע"ה
שהיה מלך.

ונראה לי בס"ד דלעולם יודה רבא שיזדמן גם משאר שבטים
חכם דמסיק שמעתתא אליבא דהלכתא אבל לא ימצא הרבה
מהם בכל דור ורק משבט לוי או יששכר ימצא הרבה בכל דור
ודור ובכל אתר ואתר. ונראה לי לרמוז ראש וסוף ישראל הוא
ל"י שהוא ראשי תיבות לוי יששכר ונשאר באמצע ראש כי
המורה נקרא ראש (בן יהודע).

ואימא נמי יהודה דכתיב: (תהלים ס, ט) "יהודה מחקקי". הקשו
התוספות ז"ל אמאי לא מייתי פסוק תורה (בראשית מט, י) 'לא יסור
שבט מיהודה ומחוקק מבין רגליו' ותירצו ההוא בברכה הוא

דכתיב. ומקשים והלא פסוק (דברים לג, י) 'יִזְרוּ מִשְׁפָּטֶיךָ דְמִיִּיתִי גְבִי לֹוִי נְמִי בְּבִרְכָה כְּתִיב.

ונראה לי בס"ד ד'יזרו מִשְׁפָּטֶיךָ' לאו לשון ברכה הוא אלא מזכיר מנהגם ומלאכתם יען דאחרי זה אמר 'יְשִׁימוּ קְטוֹרֶה בְּאַפֶּךָ וְכָלִיל עַל מִזְבְּחֶךָ' ובודאי זה לא אתמר לברכה דכבר זכו לזה מקדם קדמתא אלא שהוא מזכיר מלאכתם ועסקם והברכה תתחיל מן אומרו (דברים לג, יא) 'בְּרַךְ ה' חֵילוֹ' והכי קאמר כיון דעסקם ומלאכתם הוא עבודת הקודש שהם 'יִזְרוּ מִשְׁפָּטֶיךָ לְיַעֲקֹב וְתוֹרַתְךָ לְיִשְׂרָאֵל יְשִׁימוּ קְטוֹרֶה בְּאַפֶּךָ וְכָלִיל עַל מִזְבְּחֶךָ' לכן 'בְּרַךְ ה' חֵילוֹ וּפְעַל יְדִיו תִּרְצֶה' מה שאין כן 'לא יסור שבט מיהודה ומחוקק מבין רגליו' ודאי הוא לשון ברכה שמברכם בכך.

ועדיין קשה קושית מהרש"א ז"ל דמה בכך אם בברכה אתמר דודאי נתקיימה ברכת יעקב אבינו ע"ה והוא ליה להביא האי קרא דתורה? ונראה לי בס"ד דברכה אפשר שתתקיים במקצת דהיינו באחד מן השבט ובפרט כי יעקב אבינו ע"ה נקיט לשון יחיד שלא אמר מחוקקים מבין רגליו מה שאין כן פסוק יהודה מחוקקי משמע דקרי ליה לשבט כולו בתואר זה ומשום חד או שנים לא יקרא השבט כולו בשם מחוקקי ודוק (בן יהוידע).

"לא יסור שבט מיהודה ומחוקק מבין רגליו עד כי יבא שילה" (בראשית מט, י)

שבט ומחוקק. שבט – אלו ראשי גליות שבבבל שרודין את ישראל בשבט, ומחוקק מבין רגליו – אלו בני בניו של הלל שמלמדו תורה ברבים. (סנהדרין ה.)

לפי הפשט י"ל באור הלשון מבין רגליו שהוא רמז אל התולדה, כמו יוצאי חלציו, יוצאי ירכו, ובשליתה היוצאת מבין רגליה (פ' תבוא), אמנם י"ל כונה בזה ע"פ מה שמצינו כ"פ בש"ס שדרכם הי' שהרב בלמדו לתלמידיו הי' הוא יושב על הספסל ותלמידיו על הארץ, עיין ב"מ פ"ד ב', ומזה תוצאת הלשון הרגיל בתלמוד דן לפניהם בקרקע (סנהדרין י"ז ב'), ולשון מחוקק יתואר על הרב המורה ומחדש דבריו לתלמידיו, ולפי"ז יפה תארו בזה מחוקק למלמד תורה ברבים ע"פ המליצה מבין רגליו, דבישבו על

הספסל ותלמידיו לפניו על הקרקע הוי ישיבתם לעומת רגליו.

וע' ביומא כ"ו א', אמר רבא, לא משכחת צורבא מרבנן דמורי
אלא דאתא או משבט לוי או משבט יששכר, ומסמיך זה
אפסוקים שונים, ופריך בגמרא, ואימא נמי יהודה דכתיב (תהלים
ס"ח) יהודה מחוקקי, יעו"ש, והקשו התוס' למה לא פריך מפ'
שלפנינו לא יסור שבט מיהודה ומחוקק מבין רגליו, וטרחו לתרץ
ואחריהם הרבה מפרשים.

ולי נראה פשוט, דכיון דכונת הגמרא להביא רא' דלא משכחת
צורבא מרבנן דמורי רק משבט זה, א"כ אין כל רא' מפ'
שלפנינו, יען שפ' זה הוא רק ברכה שמשבט יהודה לא יסור
מחוקק, אבל אין ברכה זו שוללת מעלה או זכות זה משאר
השבטים, די"ל דגם בהו יהי' כזה, משא"כ הפ' דתהלים דהוי
כמו שאומר, מחוקקי – הוא יהודה, ובלשון זה שולל הויה זו
משאר השבטים, ודו"ק (תורה תמימה).

**"ובאת אל הכהנים הלויים ואל השפט אשר יהיה בימים ההם
ודרשת והגידו לך את דבר המשפט"** (דברים יז, ט)

אל הכהנים הלויים. מצות ב"ד שיהיו בו כהנים ולויים, יכול אם אין
בו יהיה פסול, ת"ל ואל השופט – אע"פ שאין בו כהנים ולויים
כשר [ספרי].

הענין יתבאר בפשיטות, כי בעת שהיו ישראל שרויים על
אדמתם בא"י וכל אחד הי' לו חלק ונחלה אדמת שדה וזכרם היו
הכהנים והלויים מתפרנסים בכבוד מאת כל העם במתנות כהונה
ולויה, כמבואר כ"פ בתורה, והם היו מוקדשים לתורה ולעבודה
אשר זה הי' תכלית מתנותיהם מבני ישראל וכמש"כ בד"ה ב'
ל"א ויאמר לתת מנת הכהנים והלויים למען יתחזקו בתורת ה',
ולכן הי' עול ההוראה נתונה עליהם מפני ששעתם היתה פנויה
מטרדות זמניות, וכמו שמבני ישכר היו יודעי בינה מפני
שפרנסתם היתה מצויה להם מזבולן, כנודע באגדות, ועל כן
תלה הכתוב כ"פ ההוראה בכהנים ולויים, כמו יורו משפטיך
ליעקב (פ' ברכה), כי לא תאבד תורה מכהן (ירמיהו י"ח:י"ח), כי

שפתי כהן ישמרו דעת (מלאכי ב'ז'), אך כל אלה לא לעכובא שההוראה דוקא בכהנים ולוים ולא בישראלים, יען שכל ישראל ראויים לכתר תורה ללמוד וללמד לדון ולהורות וכמ"ש באגדות כתר תורה כל הרוצה ליטול יבא ויטול [ע' אדר"ן פ' מ"א], ומכיון שזכה אדם לכתר תורה והגיע להוראה מחויב להורות ואם אינו מורה עליו הכתוב אומר ועצומים כל הרוגיה [ע' סוטה כ"ב א']. ומה שזכר הכתוב ענין זה על הרוב בכהנים ולוים תפס ע"ד ההוה כמש"כ ובזה תתבאר דרשת הספרי כאן, כי לכתחלה מצות ההוראה בכהנים ולוים, כמו שקבעה התורה סדר ההנהגה בישראל, אבל אם אין כהנים ולוים בודאי כשרים גם ישראלים. ולפי"ז צ"ל דמ"ש רבא ביומא כ"ו א' לא משכחת צורבא מרבנן דמורי אלא שבא או משבט לוי או משבט ישכר, גם הוא ע"ד ההוה קאמר שהם מקורי בעלי ההוראה כמבואר בטעם הדבר וכמו שסיים הוא דבלוי כתיב יורו משפטיך ליעקב [וה"ה לכהנים] ובישכר כתיב ומבני ישכר יודעי בינה לעתים (תורה תמימה).

נראה שדברי התורה תמימה הם גם דרכו של הרמב"ם (הלכות שמיטה ויובל פרק יג הלכות יב-יג):

ולמה לא זכה לוי בנחלת ארץ ישראל ובביזתה עם אחיו מפני שהובדל לעבוד את י"י לשרתו ולהורות דרכיו הישרים ומשפטיו הצדיקים לרבים שנאמר יורו משפטיך ליעקב ותורתך לישראל לפיכך הובדלו מדרכי העולם לא עורכין מלחמה כשאר ישראל ולא נוחלין ולא זוכין לעצמן בכח גופן אלא הם חיל השם שנאמר ברך י"י חילו והוא ברוך הוא זוכה להם שנאמר אני חלקך ונחלתך.

ולא שבט לוי בלבד אלא כל איש ואיש מכל באי העולם אשר נדבה רוחו אותו והבינו מדעו להבדל לעמוד לפני י"י לשרתו ולעובדו לדעה את י"י והלך ישר כמו שעשהו האלהים ופרק מעל צוארו עול החשבונות הרבים אשר בקשו בני האדם הרי זה נתקדש קדש קדשים ויהיה י"י חלקו ונחלתו לעולם ולעולמי עולמים ויזכה לו בעה"ז דבר המספיק לו כמו שזכה לכהנים ללוים הרי דוד ע"ה אומר י"י מנת חלקי וכוסי אתה תומיך גורלי: